

megviselték, úgyhogy «elrongyolódott könyvekkel, kiürült polcokkal s valójában a munka lehetőségétől is megfosztva, a könyvtár 1920—1925 között már csak tengette életét». E sívár korszakban STAINDL Mátyásra, mint a könyvtár legrégebbi tisztviselőjére, hárult 1919-től a vezetés nem irigylésreméltó feladata. 1925-ben KREMMER Dezső vette kezébe az újjászervezés munkáját, kinek sikerült az erre szükséges fedezetet a főváros Tanácsától kieszközölnie. Mindent előlről kellett kezdeni s ezért 1925-től 1927 őszéig zárva volt a Pedagógiai Könyvtár. Időközben KREMMER elköltözött az élők sorából s utódja ENYVVÁRI Jenő fejezte be a megindított munkát. A könyvtár a tudományos törzsgyűjteményen kívül három műzeális jellegű gyűjteményt létesített u. m. 1. tankönyv-, 2. ifjúsági irodalmi-, 3. iskolai értesítő gyűjteményt. Az Évkönyv kiadásakor 35.700 kötetet tesz ki a könyvtár állaga, amiből 18.100 kötet teljesen fel van dolgozva. A Pedagógiai Könyvtár jelenlegi állapotára vonatkozó statisztikai kimutatásokból csak egyre kell rámutatnom, arra, hogy a főváros a tudomány munkásai egy csoportjának könyvtárára évi 40.000 = negyvenezer pengőt fordít, amivel szemben az állam az országos érdekű Nemzeti Múzeum Könyvtárára évi 18.000 = tizennyolcezer pengőt áldoz.

I. K.

Dr. Alapy Gyula: *Kulcsár István és könyvtára. Az alapító halálának és könyvtárának százados évfordulójára kiadja a Jókai Egyesület. Komárom, 1928. 211 l.*

Dr. ALAPY Gyula a bibliografiának és a könyvtári irodalomnak régi munkása. Az ő nevéhez fűződik a komáromi megyei levéltár rendezése, s a komáromi Jókai Egyesület könyvtárának szakszerű feldolgozása és felállítása. Az elszakított Felvidéken mint szépiró s mint a magyarság társadalmi mozgalmainak irányítója is az elsők között van. Most kiadott legújabb munkája egyesíti magában említett eddigi köztevékenységeinek jelességeit. A szépiró tollával megírja KULCSÁR István életét. Mint bibliografus KULCSÁR könyvtárának szakszerű leírását adja. Azonban ALAPY e munkájával, melyet «Beöthy Zsolt nagy emlékének» szentelt, nagyobb feladatot végzett, mint ami az életírónak és a bibliografusnak a hivatása.

Könyvében élénk lépnek a nagyok, akiket cseh-Komárom magyar földjének köszön kultúránk. KULCSÁR István alakjában megrajzolja ennek az elszakított földnek nagyokat termő erejét. S amikor könyvében ALAPY Gyula ott az elszakított területen felmutatja a magyar kultúra szeretetét, nagyjainknak ragaszkodását a szülővároshoz, a magyar lélek nagyságát

és áldozatkészségét: akkor nemcsak az irodalomnak s a bennünket közelebről érdeklő könyvtári tudománynak, hanem az egyetemes magyar érdekeknek is becsületes és minden dicséretre méltó szolgálatot tesz.

A komáromi Jókai Egyesület könyvtárának, az elszakított Felvidék ez egyik legnagyobb és legrendezettebb könyvtárának alapját KULTSÁR István vetette meg azzal, hogy könyvtárát szülőföldjének ajánlotta fel. Kívüle még nagy adományozók voltak GHYCZY Kálmán és SZINNYEI József. S állandóan gyarapították mások is a könyvtárat. Azonban az első és legnagyobb adományozó s egyben alapító: KULTSÁR István volt.

Alig egy évvel halála előtt ajánlotta fel könyvtárát Komárom vármegyének. «Hazafias indulatból szülőföldemnek óhajtanám megnyitni a ditsőségnek azon útját, hogy első lenne Magyarországon egy nyilvánvaló, s közhasználatra megnyitott könyvtár felállításában... minthogy az volna hazafiúi óhajtasom, hogy ezen könyvek a Ts. Ns. Vármegye, és Szabad Kir. Város tagjainak, a Városban levő minden Vallású egyházi férfiakkal, a Professoroknak és a két Gimnásiumban tanuló ifjaknak kiváltképpen szolgáljon.»

A könyvtárat KULTSÁR özvegye 1828-ban elküldi a vármegyének. Közben a megye urai gyűjtést rendeznek, hogy a közadakozásból befolyt pénzen megfelelő helyet és olvasótermet biztosítsanak a könyvtárnak. 1831-ben a könyvtárat használatba is vették. Sokan használják. Az olvasók névsorában szerepelnek CZUCZOR Gergely, GHYCZY Kálmán, Ásvai JÓKAI Károly. 1833-ban KULTSÁR özvegye újabb ezer kötet könyvet küld a könyvtárnak, amelyet kezdettől derék, tudós könyvtárörök gondoznak. A könyvtárnak külön kezelt vagyona volt. A könyvtár-alap 1885-ben 5108 ft. 31 kr.-t tett ki, ami akkor tekintélyes összeget jelentett. A megye mindent elkövetett, hogy a könyvtárat minél hasznosabbá és kívánatosabbá tegye az olvasók számára. Például amikor KOSSUTH *Törvényhatósági Tudósításaitól* a póstai szállítási jogot megvonják, KÖNIG fűszerest, aki gyakorta jár Pestre, bizza meg, hogy a Tudósításokat Komáromba elhozza.

A könyvtár első katalógusát NAGYVÁTHY Vendel vármegyei levéltárnok állította össze. Több mint három évtizeddel később 1862-ben NYULASY Antal bencés gimnáziumi tanár készítette el a könyvtár leltári jegyzékét. E jegyzék szerint KULTSÁR és özvegyének adománya 3747 kötetből állott. A könyvtár utolsó rendezése 1911-ben kezdődött meg és a világháború kitörésének nyarán fejeződött be. E rendezés, valamint a könyvtár cédulakatalógusa (utalólapokkal) és szakkatalógusa dr. ALAPY Gyula igazgató

fáradhatatlan munkásságának köszönhető. A szakkatalógus hét csoportba (Hittudomány, Jog- és államtudomány, Természettudomány, Filozófia, Történettudomány, Szépliteratura és Vegyesek) osztja be a könyvtár anyagát. Legnagyobb számmal teológiai és filozófiai munkák vannak a könyvtárban, a XVIII. századból. Tíz kötet Régi Magyar könyvtár is van. A kisebb dolgozatok gyűjteménye különösen értékes. S becsessé teszi a könyvtárat sok olyan mű is, ami Múzeumunk könyvtárában sincs meg.

Ma, amikor elszakított területeinken könyvtáraink, kultúránk pusztulóban, ALAPY könyve komoly figyelmeztetés mindannyiunk számára. Elszakított területeinken a legégetőbb magyar gond: a magyar könyv. Más alig lehet. Itthon is az ajkakon könyvtáraink, kultúránk sorsa, de hogy a magyar könyv, magyar kultúra s ami ezzel egy: a magyar könyvtárak sorsa mit jelent az elszakított területeken, hogy a magyar könyvtárak pusztulása mennyire a magyarság pusztulása, hogy minden magyar könyv mennyire egy-egy magyar katona, minden könyvtár mennyire egy-egy kis magyar hadsereg, és hogy a magyar könyv mennyire az egyetlen kapocs, amely egybefűzi ott a szétszórt magyarokat és egybefűz ott minden magyart velünk, és hogy e mindennél fontosabb kapcsolatok erősítésében mennyire mindennél nagyobb feladatok várnak itthon is könyvtárainkra: minderre, úgy lehet, majd csak akkor fogunk eszmélni, ha már késő lesz. Azonban nemcsak a közkönyvtárak pusztulnak az elszakított területeken, hanem a magánkönyvtárak is. Nemesi kúriák nagyszerű könyvtárai kerülnek újra a prágai aukciókon. S telvék velük az antiquariusok boltjai is. Egy-egy kötet ha mutatónak kerül vissza hozzánk. Így csúszik ki lábunk alól lassan minden drága kincsünk. És nemcsak a ma könyvtárai pusztulnak, hanem — mondhatnám — a jövő könyvtárai is. A magyarság szellemi életének megannyi, főképp apró dokumentumai érthető okból, kellő összegyűjtésre és megőrzésre nem találhatók. Itt vár mindennél sürgősebb és nagyobb feladat a mi könyvtárainkra. Minden könyvtár csak akkor teljesítheti nagy hivatását, ha nem szakad el az eleven élettől. KULTSÁR István könyvtára, alapítója szándékai szerint, méltón megfelel feladatának az elszakított Komáromban. S példát mutat arra a még nagyobb hivatásra, amelyet a nem tisztán magyarul területeken kell betölteniük a magyar könyvtáraknak és a könyvtárak munkásainak. És a könyvtáraknak s a könyvtárak munkásainak az eleven élettel való, e, szerintem köteles kapcsolatából folyt, hogy ALAPY könyve megjelenésének alkalmából szólnom kellett a mi lapunk hasábjain is azokról a szomorú állapotokról, amelyeket az elszakított területek magyar könyv-

tárai felmutatnak, és céloznom kellett azokra a teendőkre, amelyeket csonka földünkön sem hanyagolhatunk el teljesen.

KULTSÁR élete ragyogó példa. Az író, a tudós, a szerkesztő mellett a könyvgyűjtő, aki egész életén át gyűjtött s szívéhez nőtt könyvtárát a köznek adományozza. Nemes tette most termi igazán gyümölcsét ott az elszakított területen. Neve méltó rá, hogy a nagy könyvtáradományozók, a SZÉCHENYIEK, TODORESZKUK, APPONYIAK sorában szerény helyet kapjon. ALAPY könyvével becsületesen szolgálja KULTSÁR nagyságát, szűkebb hazájának könyvtárügyét és egyben a magyar kultúra ügyét is. Kár, hogy könyvének nyelve pongyola. Azonban rá példát sem hozok fel, mert ez művének jelességéből nem sokat, könyvtári munkásságának érdemeiből pedig semmit sem von le.

SIKABONYI ANTAL.

Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1927. év. Összeállította: Dr. *Ferenczi* Miklós. (Erdélyi Tudományos Füzetek, 18. szám.) Cluj-Kolozsvár, Lapkiadó Nyomdai Műintézet r.-t., 1929. 8°, 21 l.

Az erdélyi magyar irodalom bibliográfiája 1928. év, pótlásokkal az 1919—1928. évekről. Összeállította: Dr. *Ferenczi* Miklós. (Erdélyi Tudományos Füzetek, 21. szám.) Cluj-Kolozsvár, Lapkiadó Nyomdai Műintézet r.-t. 1929. 8°, 36 l.

FERENCZI Miklós folytatja lelkiismeretes és pontos bibliográfiáját az erdélyi magyar irodalomról. A megjelent művek számában három év óta állandóan nagyobbodó apadás mutatkozik, 1926-ban 400 munka jelent meg, a csökkenés az első évhez képest 375⁰/₀ volt, 1927-ben 376 munka szerepel a kimutatásban, a csökkenés 6⁰/₀. 1928-ban pedig jelentékeny, 16⁰/₀-os csökkenésről kell számot adnia a felsorolt 332 művel. FERENCZI a nehéz gazdasági helyzettel magyarázza a könyvkiadás hanyatló tendenciáját, amely remélhetőleg csak átmeneti lesz. A kisebbségi sorsra ítélt magyarság minden erejét megfeszítve fenn kell hogy tartsa a magyar nyelvű irodalmi munkásságban nyilvánuló kulturális színvonalát, mert a könyvekkel nemzetiségi önbizalmát és létét is védelmezi.

A második füzet 386 darabbal kiegészíti a tíz évről eddig közzétett adalékokat és táblázatos áttekintést ad az összeredményről, 3186 megjelent munkáról.

H. G.

Dr. Kristóf György: *Az első vidéki (székely) magyar hirlap s irodalmi melléklapja.* Különlenyomat a Székely Nemzeti Múzeum Emlékkönyvéből. (1929.) 16 l.